

RAFAŁ MICHLIŃSKI

ORCID 0000-0002-6389-2371

Nowy adres Wrocław 1946–1948. Korespondencja Ryszarda i Zofii Gansińców, redakcja naukowa R. Gansiniec, K. Królczyk, Warszawa 2020, s. 312

DOI: 10.15290/sp.2021.29.14

W 2020 r. na rynku wydawniczym ukazała się książka pt. *Nowy adres Wrocław 1946–1948. Korespondencja Ryszarda i Zofii Gansińców* pod redakcją naukową Radości Gansiniec oraz Krzysztofa Królczyka. Praca stanowi 19. tom serii wydawanej przez Uniwersytet Warszawski *Akme Studia Historica* pod redakcją prof. Ryszarda Kuleszy (Instytut Historii UW). Fakt wydania korespondencji uczonych jest o tyle istotny, iż książka stanowi pełną edycję wszystkich zachowanych do dziś listów Ryszarda i Zofii Gansińców oraz listy do nich przychodzące w latach 1946–1948. Za redakcję naukową pracy odpowiedzialni byli dr Radość Gansiniec – córka Ryszarda i Zofii, oraz dr hab. Krzysztof Królczyk¹ – historyk, prof. UAM w Poznaniu².

Ryszard Gansiniec (1888–1958; przed wojną używał formy nazwiska Ganszyniec) należał do najwybitniejszych i najbardziej rozpoznawanych polskich humanistów. Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości w 1909 r., w latach 1909–1910

¹ K. Królczyk, *Próba utworzenia katedry historii Bizancjum na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Przyczynek do dziejów bizantynistyki w Polsce*, „Studia Europaea Gnesnensia” 21, 2020, s. 77–102; *idem*, *Historia starożytna*, [w:] *Historia w Uniwersytecie Lwowskim. Badania i nauczanie (do 1939 r.)*, red. J. Maternicki et al., Rzeszów 2016, s. 177–201; *idem*, *Łudwik Ćwikliński – profesor filologii klasycznej na Uniwersytecie Lwowskim*, [w:] *Przedwojenny Lwów i jego uczeni. Sylwetki – działalność naukowa – osiągnięcia*, red. P. Brzegowy, S. Dorocki, Kraków 2016, s. 87–114; *idem*, *Historia starożytna na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie w okresie międzywojennym*, [w:] *Історія та історію у Львівському університеті: традиції та сучасність 1661–2015*, red. Л. Зашкільняк, П. Серженга, Львів 2015, s. 122–132; *idem*, *Kazimierz Zakrzewski (1900–1941)*, [w:] *Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX w.*, t. 2, red. J. Maternicki et al., Rzeszów 2014, s. 551–564; *idem*, *Konstanty Chyliński (1881–1939)*, [w:] *Złota księga...*, s. 343–364.

² Warto nadmienić, że współpraca R. Gansiniec i K. Królczyka przyniosła efekt również w postaci drugiego wydania *Notatek Lwowskich 1944–1946* Ryszarda Gansińca. Zob.: R. Gansiniec, *Notatki lwowskie 1944–1946*, red. R. Gansiniec, K. Królczyk, wyd. 2 uzup., Warszawa 2020.

odbył kurs teologii w Mödling pod Wiedniem, a następnie studiował 3 semestry (1911–1912) filologię klasyczną i germanistykę na uniwersytecie w Münster. W trakcie studiów zdobył pierwszą nagrodę w konkursie zorganizowanym przez Wydział Filozoficzny na napisanie komentarza do „Hippolytosa”³. Studia filologiczne w latach 1912–1915 kontynuował na Uniwersytecie Berlińskim. Egzamin obejmujący filologię klasyczną, germanistykę oraz filozofię złożył w 1915 r. i uzyskał tytuł kandydata filozofii w zakresie filologii klasycznej, germanistyki i filozofii ścisłej. W 1915 r. został wysłany na Uniwersytet Warszawski, gdzie powołano go na organizatora seminarium filologii klasycznej. W 1917 r. uzyskał doktorat z zakresu religioznawstwa na podstawie pracy *De Agathodaemone*⁴. W latach 1918–1920 pracował na Uniwersytecie w Poznaniu. Od 1920 r. do wybuchu II wojny światowej był związany ze Lwowem, gdzie pracował na Uniwersytecie Jana Kazimierza. Po tzw. „repatriacji” w 1946 r. pracował na Uniwersytecie Wrocławskim, a następnie od 1948 r. został powołany na profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, na którym pracował aż do śmierci. W latach 1947–1948 na zaproszenie Szwedzkiego Instytutu Wymiany Kulturalnej z Zagranicą (szw. *Svenska Institutet for Kulturellt Utyte med Utlander*) przebywał w Szwecji, wygłaszając szereg wykładów. Ryszard Gansiniec zmarł 8 marca 1958 r. w Krakowie.

Zofia Gansiniec z domu Przygoda (1919–1988) odbyła studia na UJK we Lwowie, dyplom magistra filozofii otrzymała po wojnie we Wrocławiu (na Uniwersytecie i Politechnice we Wrocławiu) w 1946 r. Doktorat uzyskała w 1948 r. na Uniwersytecie Warszawskim. Po śmierci Ryszarda Gansińca w 1958 r. redagowała „Filomatę” – uznawane za dzieło życia męża, pismo skierowane do młodzieży popularyzujące kulturę antyku, założone i redagowane przez Gansińca od 1929 r. we Lwowie⁵. Brała aktywny udział w życiu naukowym, wyjeżdżała na ekspedycje archeologiczne m.in. na Krym (1957), czynnie uczestniczyła w działalności Polskiego Towarzystwa Filologicznego oraz Polskiego Towarzystwa Archeologicznego. Zmarła 17 kwietnia 1988 r. w Krakowie.

Listy Ryszarda i Zofii Gansińców znajdują się w prywatnym archiwum Radości Gansiniec. Docelowo mają zostać zdeponowane do Zakładu

³ Nagrodzona praca R. Gansińca została wydana w 1913 r. w Lipsku pt. *Hippolytos' Capitel gegen die Magier*.

⁴ Według relacji prof. Jerzego Łanowskiego, Gansiniec napisał dwie rozprawy doktorskie. Pierwsza została odrzucona przez prof. U. Wiliamowitza ze względu na szerokie tło porównawczo-etnograficzne, drugą – „właściwą” rozprawę Gansiniec miał napisać w przeciągu dwóch tygodni, wygrywając jednocześnie zakład o koszt szampana. Zob.: J. Łanowski, *Ryszard Gansiniec (1888–1958)*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1958, nr 3–4, s. 630.

⁵ M. Rogoż, *Czasopismo popularnonaukowe „Filomata” (1929–1996)*, [w:] *Kraków–Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*, t. 5, red. J. Jarowiecki, Kraków 2001, s. 671–672.

Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Korespondencja została opublikowana po raz pierwszy. Cezura czasowa przyjęta w publikacji obejmuje lata 1946–1948, choć pierwszy list jest datowany na koniec grudnia 1945 r., ostatni nosi datę 18 października 1948 r. Praca składa się z trzynastu zasadniczych rozdziałów uszeregowanych i zatytułowanych tematycznie: I – *Korespondencja dotycząca szukania paczek z książkami ze Lwowa* (s. 16–24), II – *Listy od znajomych ze Lwowa* (s. 25–37), III – *Korespondencja z Czerniawy Zdroju i Siemianowic Śląskich* (s. 38–44), IV – *Korespondencja dotycząca spraw wrocławskich i z okresu pobytu prof. R. Gansińca w Gdyni* (s. 45–75), V – *Listy różne* (s. 76–85), VI – *Listy z wakacji 1947 r.* (s. 86–93), VII – *Listy z lata i jesieni 1947 r.* (s. 94–101), VIII – *Szwecja 1947–1948. Listy Ryszarda Gansińca i Zofii Gansiniec* (s. 102–232), IX – *Listy od Romana Ingardena i Izy Biezuńskiej-Małowist* (s. 233–241), X – *Listy różne* (s. 242–249), XI – *Listy od studentek i asystenta ze Lwowa* (s. 250–254), XII – *Listy związane z obroną doktoratu Zofii Gansiniec 1948 r.* (s. 255–264), XIII – *Listy od Mieczysława Brożka* (s. 265–269).

Poszczególne rozdziały zostały opatrzone komentarzem w postaci wspomnień Radości Gansiniec, stanowiącym swoiste dopełnienie korespondencji. Praca zakończona jest krótkimi tekstami redaktorki tomu dotyczącymi 70-lecia Nauki Polskiej we Wrocławiu oraz biogramami rodziców.

Listy Ryszarda i Zofii Gansińców oraz otrzymywana od znajomych korespondencja przysyłana na nowy, powojenny adres na podwrocławskim Oporowie to niezwykle interesujący obraz życia uczonych na tle wydarzeń – tych wielkich, będących konsekwencjami zawirowań wojennych, jak i tych w skali mikro – zwykłych codziennych obowiązków powojennej „repatriacyjnej” rzeczywistości. Wyjazd ze Lwowa do nowej „ludowej” Polski oznaczał bowiem dla wielu drogę w nieznaną. Lektura korespondencji przynosi czytelnikowi unikalne informacje dotyczące powojennego życia nie tylko samych Gansińców, ale wielu im podobnych ludzi zmuszonych na zawsze opuścić swoje kresowe „małe ojczyzny”⁶. Obok przedstawianych spraw życia codziennego, dotyczącego najbardziej podstawowych potrzeb, a wręcz egzystencji, otrzymujemy obraz i liczne informacje dotyczące okoliczności powstawania świata nauki w kolejnych ośrodkach akademickich i trudnych wyborów bohaterów-korespondentów. Listy otrzymywane od byłych studentów, bliższych i dalszych znajomych świadczą o głębokich relacjach Gansińca, wspomnianego jako życzliwego nauczyciela. Na szczególną uwagę zasługują rozdziały z listami od

⁶ Zob.: J. Krasnodębski, *Z Wilna nad Wilią do „Wilna nad Wisłą”. Ekspatriacja i osiedlenie mieszkańców Wileńszczyzny w Toruniu (1944–1948)*, Toruń 2019.

wybitnych uczonych Romana Ingardena⁷ i Izy Biezuńskiej-Małowist⁸, a także korespondencja prowadzona ze Stefanem Srebrnym z toruńskiego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika⁹. Niezwykle ważną częścią jest rozdział VIII zawierający listy pisane przez uczonego podczas jego pobytu w Szwecji. Kolejne karty przybliżają nam życie i obyczaje, zarówno te zwykłe, codzienne jak i naukowe Skandynawów, opatrzone stosownymi komentarzami filologa. Warto nadmienić, że okres pobytu w Szwecji latach 1947–1948 był do tej pory najmniej znanym i najsłabiej udokumentowanym epizodem w życiu Gansińca. Naukowa kariera Zofii Gansiniec, równolegle wychowującej dwójkę dzieci, udokumentowana w XII rozdziale, to zmuszający do refleksji obraz trudów łączenia obowiązków matki i naukowca. Zaslugą redaktorów naukowych *Nowego adresu...* są liczne przypisy przedstawiające przywoływane w tekście postaci oraz objaśniające wydarzenia. Uzupełnienie całości stanowi strona ikonograficzna, na którą składa się 18 dokumentów i fotografii, w tym m.in.: legitymacje uniwersyteckie prof. Ryszarda Gansińca i mgr Zofii Gansiniec, a także dyplom doktorski tej ostatniej.

Warto sięgnąć po *Nowy adres...*, publikacja stanowi bowiem uzupełnienie naszej dotychczasowej wiedzy na temat życia profesora Gansińca¹⁰ i jego rodziny, ale także jest unikalnym, choć subiektywnym obrazem losów lwowskiej inteligencji – „repatriantów” w nowej ludowej Polsce. Troski życia codziennego

⁷ Roman Ingarden (1893–1970) – filozof, autor licznych dzieł z zakresu epistemologii, ontologii i estetyki, autor przekładu *Krytyki czystego rozumu* I. Kanta. Profesor Uniwersytetu Jana Kazimierza (1925–1944), po II wojnie światowej profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (1945–1946) i Uniwersytetu Jagiellońskiego (1946–1950, 1956–1963), członek Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk.

⁸ Iza Biezuńska-Małowist (1917–1995) – historyk starożytności, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, wieloletnia współredaktor „Przeglądu Historycznego”, specjalista w zakresie dziejów społecznych i gospodarczych świata hellenistycznego i rzymskiego. Szczególnie interesowały ją zagadnienia niewolnictwa i życia kobiet w antyku.

⁹ Stefan Srebrny (1890–1962) – filolog klasyczny, tłumacz, znawca dramatu antycznego. Tłumacz dzieł Ajschylosa, Arystofanesa i Eurypidesa. Wykładowca Uniwersytetu Lubelskiego (1918–1923) oraz Uniwersytetu Stefana Batorego (1923–1939). Po II wojnie światowej profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (1945–1960), dyrektor artystyczny Teatru w Toruniu.

¹⁰ Do tej pory brakuje pełnego monograficznego opracowania życia i działalności naukowej Ryszarda Gansińca. Zob.: I. Biezuńska-Małowist, *Ryszard Gansiniec (1888–1958)*, „Meander” 9, 1958, s. 301–306; M. Chrostek, *Złote lata polonistyki lwowskiej (1919–1939)*, Rzeszów 2016, s. 304–321; Z. Gansiniec, *Ryszard Gansiniec (1888–1958)*, „Filomata” 387, 1988, s. 302–314; K. Kumaniecki, *Działalność naukowa Ryszarda Gansińca*, „Przegląd Humanistyczny” 3(6), 1958, s. 90–96; J. Łanowski, *op. cit.*, s. 630; *Prof. dr Ryszard Gansiniec: z życia i twórczości. Materiały posesyjne*, red. J. Śliwiok, Katowice 1997; S. Strabryła, *Profesor Ryszard Gansiniec (sylwetka uczonego i człowieka)*, „Filomata” 390, 1989, s. 97–108; T. Ulewicz, *Ryszard Gansiniec i jego badania nad kulturą umysłową polskiego średniowiecza i renesansu*, [w:] *Portrety uczonych polskich. 51 sylwetek humanistów*, wyb. A. Biernacki, Kraków 1974, s. 72–197.

relacjonowane równoległe z „wielkimi” tematami – dotyczącymi spraw naukowych, zebrane w listach wysyłanych pod tytułowy, nowy wrocławski adres na Oporowie, uzupełniają naszą wiedzę o powojennych losach przybyłej z Kresów Wschodnich inteligencji. Listy rodziny Gansińców stanowią nieocenione źródło wiedzy na temat życia prywatnego Ryszarda i Zofii Gansińców. Ta bogata i niezwykle interesująca epistolografia powinna stać się inspiracją dla badaczy życia powojennej inteligencji polskiej do napisania biografii wybitnego filologa klasycznego, nauczyciela i wychowawcy.

Rafał Michliński – pracownik Instytutu Pamięci Narodowej, do jego głównych zainteresowań badawczych należą historia Flotylli Pińskiej oraz dzieje Kresów Wschodnich II RP.

e-mail: rafal.michlinski@gmail.com